

Иордан
Радичков

пупаво
времe

ЙОРДАН РАДИЧКОВ

ПУПАВО ВРЕМЕ

chitanka.info

ПУПАВО ВРЕМЕ

Почти винаги когато изляза в Софийското поле да наобиколя старите ловни места било на пѣдпѣдѣк и на гургулица през лятото, или на бекарина и дива патица през есента, все ще срещна и някой шилегар с шилетата му. Това обикновено е край някой от временните летни овчарници, които никнат като гѣби след дѣжд в полето. Оградата на такъв овчарник е скована надве-натри от дървени прѣти. До нея стои на четирите си крака дървен сандѣк, направен от щайги, покрит с крадена мушама и найлон. В него се излежава или спи шилегарят, като пропѣлзѣва вътре на четири крака, а отвън клечи вързано на синджир куче. То обикновено е толкова мършава, че цялата му костна система може да бѣде изучена, без да се сваля кожата от гърба му.

Види ли човек — кучето лае. Ако няма човек — пак лае. Ама така лае, като че изпраца кучешките си позивни на цялата вселена, а вселената стои смѣлчана и слуша.

Към така нарисованата картина мога да добавя и опита в някои шилегарници да се направи подобие на навес, та при дѣждовно време и буря стоката да има къде да се подслонни. Дѣждовете и летните бури обаче са съсипали всичко и от навесите са останали само подобия — щипки слама, кичури от камъни и трѣстика, парчета найлон и черна мушама, които при вятър се развяват като знамена, сякаш шилегарникът всеки миг ще трѣгне през полето да воюва и да се бие с ветровете.

По обедно време шилетата се навѣртат около пладницата, разположени под сенките на стари върби, тополи или някоя дива круша, кой знае как помилвана от брадвата на човека. Бог отдавна е отвърнал лице от нея, само сврака, ако се наскита по тия места, ще благоволи понякога да кацне в дървото, да огледа полето и да поразмишлява. Когато в късните есени задухат студените ветрове и плѣпнат мъглите, съм виждал и гарван да стои неподвижно в крушата, мѣлчалив, дѣлбоко умислен. Той е толкова стар, че ми се струва да е бил свидетел на обесването на Васил Левски край София и че оттогава

именно е станал затворен и мълчалив. Плодовете на крушата са стипчиви. Ако човек реши да опита, устата му така изтръпва, че сума време подир това не е в състояние да подсвиrne с уста.

Но да оставим крушата и да се върнем при шилетата и шилегаря. Шилегарят нарича шилетата си въшки и непрестанно им подвиква: „Дей, пупави въшки, дей!“ Той не само се обръща към тях по този любезен начин, но ги замеря и с гегата си, за да ги възвръща. От тази гегата шилетата куцат кое с лява нога, кое с дясна, кое със задна нога, кое с предна, тъй че почти всичко е осакатено от своя пастир. Ако и Бог по този начин пасе човешкото стадо, то тежко и горко ни!

Защо пастирят нарича шилетата си пупави?

Нарича ги пупави, защото растат предимно на корем. Според местния говор пупа значи корем. Пупавото се употребява главно в среден род, за да се подчертае неговата недоразвитост и инфантилност. Това понятие се разпростира не само върху домашните животни, то засяга също така и човека, особено децата. При неправилно хранене и отглеждане децата стават пупави и колкото повече растат, толкова повече пупавеят. Да запупавее може, разбира се, и възрастният човек, но при възрастния за разлика от децата това ще рече, че наред всичко е и малко възгупав — запупавял му е акълът. Когато едно нещо започне да пупавее, отърване няма..." Съдба, какво да се прави!

Щом есенно време разцъфне кърпикожухът, пупавите шилета вече не се завират по пладницата, а се разстилат във верига и пощят усърдно тревицата. От сушата всичко е изгоряло, полето е оголено като длан, обаче където минават канали и има подпочвени води, се зеленее примамливо млада тревица. За пупавите тази зелена тревица е благодат. Те бързат да доопасат всичко, преди да е паднал снегът.

Есенната картина се обогатява от появата на белите пупавици по пасищата. Малко дъждец само да падне и ето че сутрин се бялват гъби печурки и пупавици. Пупавицата — това е прахавицата. Тя е съвсем топчеста и расте само на корем. По-пупаво от нея едва ли друго нещо може да се срещне в полето. Тя стои малко възгупаво на един крак, очаквайки да я забележат. За забелязване я забелязват, но никой не посяга към нея. Тя така и правостояща остарява, сбабичосва се, изсъхва и сърцевината ѝ се превръща в прах, откъдето идва другото ѝ име — прахавица. Много от идеите на нашето време могат да бъдат оприличени на пупавиците. Докато политиците говорят колко нови и

свежи са тези идеи, то те вече са се сбабичосали и са почнали да се превръщат в прах. Ако човек стисне с ръката си такава пупава и надута идея, няма да чуе никакъв звук, а само едно: „Пах-пах!“

Към кърпикожуха и пупавиците трябва да турим и циганското петле, на което освен папуняк казват още и пупавец. Когато тръгне да се разхожда помежду запувялите шилета, той така се вдъхновява, че разтваря широко гребена си и започва да пупа. Дали вика друг пупавец или пупа просто от задоволство и удовлетворение не мога да кажа. Някои наши политици в своите публични изявления много напомнят пупането на папуняка. Те изпитват истинско удовлетворение от пупането... Но да не подминаваме птицата!... Звучите, които тя издава, е трудно да се нарекат песен, затова народът е дал сполучливото определение пупа. По същия начин се казва, че бухалът буха, кукувицата кука, гугутката гука и прочие. С пупането си пупавецът (циганското петле) се легитимира пред шилегаря и стадото.

Слушайки пупането, шилегарят на свой ред се въодушевява, възкликва любимото си: „Дей пупави въшки, дей!“ и замята с гегата към пупавеца, но няма досега случай да го е улучил, както например улучва шилетата си. Птицата подрипва, пак каца и без никак да се помайва, започва отново да пупа.

Като гледам цялата тази „мила родна картинка“, ми идва на ума, че у нас са пупави не само шилетата и гъбата пупавица и не само папунякът пупа, ами целият ни живот сякаш запупява. Покрай живота и ние, неговите жители, запупяваме. И не само телесно. Запупяваме и умствено, и духовно. Затова от всичките ни усилия и начинания вее все повече и повече пупавост. А когато вечер слушам изявленията на говорителите на различните политически сили, ползващи временния статут на националната телевизия, пред очите ми застава натрапчиво и някой от споменатите по-горе шилегарници с вързано отпреде им им куче.

Ако минава човек — кучето лае. Ако не минава — пак лае.

ОРНИЦИ

Трудно е да се изчисли колко много самодейност и колко много любителство мина през главите ни.

То какво ли само не е минавало през тези наши глави! Турско робство, фашизъм, тоталитаризъм, сега — митинги и телевизия. Лесно ли е!

Години наред много новаци и любители се учеха да бръснат върху тези наши глави! Те гледаха на тях както се гледа на модерното земеделие, прилагано в черноземните райони. Трудеха се с убеждението, че колкото повече работят върху главите ни, колкото по-често ги орат и засяват с любителските си идеи, толкова по-богата реколта от идеи ще събират в общественения хамбар. Смятаха, че след като хамбарът се напълни, ще могат да предложат идеи и на международния пазар. Твърдеше се публично, че международният пазар проявявал много голям интерес.

Справедливо е да се отбележи, че тези любители не жалеха труда си. Нещо повече! В известна степен те дори полагаха усърдие. Дали това усърдие бе користо или не, не бих могъл да кажа, но мога да потвърдя, че имаше усърдие!

Няма никакво съмнение, че усърдието е похвално нещо. Но има една подробност, която не бива да забравяме — как, къде и в какво сме усърдни. В моя роден Берковски край например не е приложимо усърдието, каквото се прилага в земеделието от черноземните райони на страната. Тук е възможно единствено планинско или полупланинско земеделие.

Истина е, че и при нас има ниви, но тези ниви са в по-голямата си част орници. Къде орани, къде недоорани, къде покрити повече с камънак и с тръни отколкото с орна земя! Може да се каже, че въпреки усилията и труда на цели поколения планинци за опитомяване на тези ниви, те си оставаха диви орници... Трудно прониква ралото в орницата. От ралника непрекъснато излитат искри, защото в браздата ралото среща повече кремъци, отколкото орна земя. Старата Берковска

околия ореше тези орници с голяма мъка. Не събираше кой знае каква реколта от тях, но не ги зарязваше. Малко овес, малко къклица, вълча ябълка из овеса, слънчоглед, дребен кукуруз, леща.

Оскъдно раждаха орниците, вярно е, но ми правеше впечатление, че всички са обърнати на юг, все на юг, към слънцето. Ни една орница не гледаше на север, към усойното и към мъртвичавото. Усойното и мъртвичавото са били винаги езически, убежища на зли сили... И християнските оброци подобно на орниците бяха откъм южната страна. Покритите с лишеи каменни знаци, побити в оброците караулеха през всичките сезони, за да показват кои места са християнски, светли и чисти божии места.

Разказвам това, защото мисля, че и нашите глави донякъде напомнят тези планински и полупланински орници, както и християнските оброци. Скромната педагогика от детските ми и от юношеските години ореше търпеливо тези орници. Също тъй и търпеливо засяваше в тях четмото, писмото, препинателните знаци и таблицата за умножение. Не очакваше, а и не събираше кой знае каква реколта педагогиката в ония военни години. То каква ли и реколта може да се събере от такава скромна сеитба!... Но следеше педагогиката детските глави да са обърнати на юг и все на юг към слънчевото. Тъй както на юг бяха обърнати орниците, оброците и целият беден, бавно опитомяващ се свят.

Не зная кои ще са следващите новаци и любители, които ще се учат да бръснат на нашите глави. Не зная и кои ще бъдат следващите орачи на тези наши бедни орници и какво ще засяват в тях. Гледам, че някои сеячи днес много бързат да сеят, без дори една бразда да са изорали! И сеят с голямо усърдие!... Дали това тяхно усърдие е користоно или не, ми е трудно да кажа, но твърдя, че има усърдие!

ЦАРАМБУКА

Преди няколко години в качеството си на председател на международния ПЕН-клуб шведския писател Пер Вестберг бе на гости в страната ни. Именитият скандинавец се интересуваше от природата ни, от стария град Пловдив, от родния град на носителя на нобелова награда Елиас Канети — Русе, но особено много го занимаваха различните сечива и уреди, които народът ползва, които народът ползва, когато примерно мъне гръсти, прави вино, вари ракия, клепва воденични камъни и прочие. Покрай другото той ми разказа и следната история с неговия дядо.

Дядо му, който имал сини очи и брада на викинг, се увличал от технически изобретения, като най-много от всичко умът му владеела нов тип центрофуга, която да отделя маслото от млякото. Посвещавайки години наред на тази идея, най-после той успява да направи своя мечтан механически уред. Като се спуска от скандинавските земи на юг, дядото търси слабо развити в техническо отношение страни, прекосява почти цяла Европа и стига с центрофугата до България.

В онези години в европейските гимназиални учебници се отбелязва, че България е планинска страна и че през планините ѝ има много проходи за прекарване на добитък. Понеже населението се занимава предимно със скотовъдство, то няма откъде другаде да прекарва добитъка си освен през тези планински проходи. (Тук ще отворя скоба, за да кажа, че в много европейски учебници този текст за планините, за проходите и за добитъка е останал непроменен и днес. Изучавайки географията, децата на европейца и днес получават най-пълна информация относно планинския характер на нашата страна, наличието на проходи през планините, както и за стадата с добитък, прекарвани през тези проходи към кланиците.)

Старият швед се надява, че най-после центрофугата му ще намери добър прием при българските скотовъди и ще заеме полагащото ѝ се място сред примитивните балкански сечива и уреди.

По онова време маслото у нас се добива по един много старовремски начин, като млякото се бие с бутало в дървена бучка. Тази работа е предоставена на жените. Мъжете забират добитъка и го изкарват сутрин на паша — овце било, кози било, биволи или крави, — а жените се залавят да бият млякото в дървените бучки. Всяка сутрин българските села и махали се огласят от песните на дървените бучки. Те се вплитат в кукуригането на гласовитите петли, за да се превърнат в най-чиста поезия, а именно:

*„Царамбука бу!
Бу абата! Бу абата!
Ба, ба, бу!
Ата-ата, ата-ата! Арамбу!
Атабата! Атабата!
Царамбу!
Царамбука бу!...“*

И така нататък — все в този дух.

А докато дървените бучки пеят в ръцете на жените, петлите продължават да кукуригат, въодушевени от поетическото царамбу, от бухането на атабата. Няма да е пресилено ако се каже, че в тези ранни утрини всеки петел е влюбен в стопанката си.

Шведът с брада на викинг не се спира на едно място, а обикаля села, колибарски селища и махали, надявайки се някой ден да намери купувач за центрофугата. Навсякъде, откъдето мине, го посрещат и изпращат песните на дървените бучки, които ахкат, бухат и царамбукат. И когато седи някъде с някой пастир край стадо овце и пастирят се оплаква, че времето нефела, хората нефелат, а млякото на овцете секна, защото са пупави, то шведът не слуша разказа на пастиря, а слуша идващите отдалеко песни на дървените бучки. Те се диплят на талази, както на талази се диплят житните ниви, когато през тях мине вятър, догонват се една друга, застигат се, изпреварват се.

Ден из ден шведът тъй много свиква с всичко това, че без да се усети, пригажда викингската си брада и започва да си тананика:

*„Бах-бух, бахта-бахта!
Атабата ата-ата!
Царамбу!...“*

Като гледа как чужденецът пригладжа брадата си и си тананика, за да не остане по-назад от него, подпряният на гетата пастир възкликва от цялото си сърце: „Бах мааму!“ С това си възклицание той слага своя удивителен знак на поетическото царамбукане. Ехото го подема и дълго-дълго го препраща от баир на баир: „...ааму...ааму... ааму!“

Ето, в такава звукова среда синеокият швед обикаля из България, търсейки купувачи на центрофугата. Хората оглеждаха техническото скандинавско изобретение, одобряват го, но не купуват, защото имат достатъчно много дървени бучки по домовете си. И то какви бучки, Господи! Правени от най-добрите бъчвари и кацари, дъгите им — от най-хубавия дъб, а железните обръчи така ги пристягат кръстовете на млади моми и невести!

Един божи ден чужденецът все пак си заминава.

Заедно с центрофугата той носи по обратния път и една българска дървена бучка за биене на мляко, за да я показва в скандинавските земи. Тананикайки си небрежно, наред с познатото царамбу, бах-бух и атабата, от време на време той изглежда, че си спомня и чудното наше възклицание, защото се спира и възкликва: „Бах мааму!“

А ехото само това и чака — поема го и го препраща!

СКИТАЩИТЕ ГРАДСКИ КУЧЕТА

Когато вечер градът притихне, шумовете на махалата започват да нахлуват в къщата на талази. По улиците преминават групи млади хора и скандират въодушевено: „Българи-юнаци!“ Навярно са били на футболен мач. Ние до такава степен свикнахме с това: „Българи-юнаци!“, че щом чуем думата футбол, веднага започваме да скандираме и да настояваме, че „Господ бил българин“. Какво да правят горките наши съседи, като си нямат такива роднини!... От близкото летище излита тежък самолет и преминава с грохот над къщите. От вибрацията алармените системи на паркираните по тротоарите автомобили се задвижват и започва страховито виене, лай и квичене, все едно че сме попаднали в резервата „Сепенгети“ и сме разтревожили всичките му обитатели. Тези алармени системи се задействат групово и когато има бурю и някъде наблизко падне небесен гръм. Някои системи обаче се задействуват и при най-пълнен покой, квичат, грухтят и вият без никаква видима причина. Вероятно се изнервят от чакане и когато продължително време никой крадец не посяга към тях, те почват да пищят и да викат из цялата махала: „Дръжете крадеца!“

Помежду алармените системи се смества и лаят и скандиранията на скитащите градски кучета. Кучетата през цялата нощ си говорят на глас за своите кучешки работи и си разменят кучешка информация. Ако човек се заслуша по-внимателно той ще чуе как някое куче подпитва друго махленско куче: „Здравей бе, братовчед! Къде се изгуби, та те нямаше толкова дълго време?“, братовчедът отговаря: „Подлъгаха ни да ходим на Дунав-мост.“ — „Че то струва ли си човек да бие толкова път — чуди се братовчедът. — Само за да препискае Дунав-мост!“ Братовчедът му отговаря, че си струва и освен препискаването на Дунав мост щели да видят и румънски флорици и да се поотъркат в тях. На Дунав-мост било пълно с румънски флорици. Първият братовчед промърморва нещо и допълва, че властите планирали да се направи втори Дунав мост между Видин и Калафат, за

да се стигало по-бързо до Солун и Тесалоники. „Че то не е ли едно и също?“ — пита братовчедът, а братовчедът му отговаря: „Може и едно и също да е, аз обаче чух да го казват, затова и на теб ти го казвам по този начин и да знаеш, че никак не те подвеждам!“ „Зная — казва братовчедът му, — иначе какви братовчеди сме, ако седнем да се подвеждаме, както подвеждат народа, като го наричат ту народ, ту население. И той, горкият народ, като не знае какво да прави, почесва се по врата и се чуди народ ли е или население.“ Братовчедите си припомнят, че по същия начин хората объркали Дядо Мраз и Дядо Коледа. „Ами, не знае — възкликва единият братовчед. — Сега не е като едно време, когато никой нищо не знаеше, нямаше къде да го прочете! Сега, ако искаш да знаеш нещо, вземаш вестник и го прочиташ. Сега вестникът пише за всичко, не е като едно време да се спотайва и да мълчи като бълха в гащи! Вестникът сега не само че не мълчи, ами всичко разгазва. Колкото и хората и държавата да се грижат да се огащват и да си връзват гащите, вестникът гледа да ги разгазва и ела да видиш какво става!“

По някое време се чува внезапна врява, сякаш всичките кучета на махалата заговарят едновременно. „Какво става?“ — пита братовчедът. „Дойде кучешката бесовица от аерогарата — отговаря му братовчедът. — Канят ни да идем всички на аерогарата. И за какво да ходим?“ „Ами да препискаваме колесниците на самолетите. Имали много нови самолети, боинги и аеробуси. Обаче не знаем дали са с данък добавена стойност или са без данък добавена стойност!“

Пресипнал кучешки глас възразява: „А, дядо ви едно време все колесници на самолети е препискавал.“ Няколко кучета се обаждат, че дядо им не е препискавал самолети, но е бил пазач на мандра и е пазил стада от бели карпатски вълци. Едно време не е имало Дунав-мост, за да минават по него вълците, ами те чакали реката да замръзне и са минавали по леда. Дедите на днешните скитащи градски кучета са стоели на стража и са прогонвали белите вълци оттатък реката из влашките земи. Кучетата се съгласяват взаимно, че дедите им едно време са били истински вълкодави, е ние, ако ни погледне човек сега — на хора не приличаме, само дете се скитаме нагоре-надолу, та от многото скитане ни излезе и името скитащи градски кучета, а не селски. Някакво куче допълва, че селските кучета били повече дворни кучета, затова стопаните им ги държат вързани на синджир, а самият

синджир се бил казал кучешки синджир. Едно тенорче се обажда в тъмното, за да съобщи на себеподобните от махалата, че не е виждало жив вълк, а само веднъж било видяло как някакъв човек водел вързана на синджир мечка и мечката, като минала през махалата, разлаяла всичките кучета, „защото ние може да сме изоставени от стопаните си, но не сме чак толкова загубени, че да не различаваме питомното от дивото, па макар то и да е вързано със синджир!“. Тенорчето подпитва побратимите дали биха му обяснили разликата между светофар и семафор. На помощ тук се притичват и кучетата от районите на чуждите посолства, обяснявайки, че разликата между светофар и семафор била като разликата между офсайд и инсайд.

Тенорчето благодари, заявявайки, че е почти наясно относно семафора и светофара, а един пресипнал кучешки глас се обажда, за да каже: „Как няма да е наясно, като всичко от наша страна му се обясни по-подробно!“

Ето за такива и други подобни на тях работи си разговарят скитащите градски кучета под прикритието на тъмнината, а алармените автомобилни системи мълчат и слушат, защото алармената система е таквоз нещо, че може да вдига само аларма, а за разговор хич не го бива, камо ли да се замисли за разликата между светофар и семафор. Чува се как група кучета запяват: „Видин, Калафат, Дунав мост, Тесалоники, ау, ау, ау, баф!“ И макар че иде Нова година и Коледа, нито веднъж не чух скитащите градски кучета да си разменят новогодишна или коледна информация, както ние хората например сме свикнали с новогодишната и коледна информация и такваз аларма вдигаме със своята информация, че досуц заприличваме на алармените автомобилни системи, разпръснати по софийските градски улици.

Ау, ау, ау... Весела Коледа и честита Нова година!

НЕБЕСНА БЛАГОДАТ

Мислил ли е Бог, когато е създавал света, че и моето родно селце ще се появи на бял свят, че през зимата ще бъде затрупано от снега заедно с неговите петстотин жители, две сковани от лед воденици, много кучета вълкодави, гласовити петли, снежни пъртини, кошове за кукуруз, под чиито стрехи висят обесени свраки, люлени от вятъра, за да плашат живите свраки, ята яребици под снега на нивите, ситни синигери, изпити от студения вятър. Според старите хора в селцето зимният вятър е толкова много лют и тъй зъл, че пие кило кръв от синигер! По поречието на река Златица димят стари топлици, останали още от римско време. По тези топлици древните римляни са копали чакъл и пясък, промивали са чакъла и пясъка и са добивали злато. Това се наричаше плаване на злато. Римляните си бяха заминали отдавна, но плаването на злато остана и в моето детство още можеше да се видят край реката хора, заети с плаването на злато. Бяха останали и топлиците, оградени с камъш и тръстика. В тези топлици идващите от север птици кацаха, за да се нахранят, да поспят и да продължат пътя си на юг по въздушните пътища на птиците. Учителят ни казваше, че над нас преминава Големият аристотелев път за прелет на птици, останал от много стари времена. По този небесен път при нас се отронваха не само диви гъски, но и лястовици и щъркели, а така също и пълдпъдъци, цигански петлета, бекаси и особено нежната и миловидна гургулица, с която горите ни бяха пълни. В селцето ни гургулицата бе на особена почит, защото се знаеше, че тя е подсказала на човека какво да прави с мъртвите. Според разказваното от старите хора, когато Каин убива Авел и се чуди какво да направи с трупа на убития, тогава над полето прелетяват две гургулици на път за Индия. Едната гургулица пада мъртва на земята, другата прави кръг и каца до мъртвата птица. Тя издълбава с човката си малка трапчинка, преобръща вътре в нея мъртвата птица и я затрупва с пръст. Като видял това, Каин сметнал, че гургулиците са пратени от небето, за да му покажат какво да прави с убития, и Каин направил каквото му показала

гургулицата, полагайки тялото на Авел в земята. Това било и първото погребение на човек... Оттогава до ден-днешен нежната и миловидна гургулица все бърза по Големия аристотлев път, за да припомня на човека как трябва да погребва мъртвите.

Ако се огледаме внимателно около себе си, ние ще видим как навсякъде край нас се е изсипвала небесна благодат. Че малко ли е това — реката да ти носи златоносен пясък, да ти мели мливото във водениците и да ти дава възможност да плавиш злато! Всеки се гордее с това, което си има, някои от големите съседни села се гордееха с богатвата си и с това, че вършееха житото си с американски вършачки „Арканзас“, наричани по нашия край батози, докато ние вършеехме житото си със старовремската вършачка „Николае Фехер“, наричана снизходително Никола Феферката. Други се гордееха с валцовите си мелници и с това, че край тях минаваха влакове, железопътните спирки и гари носеха имената на селата им, но си нямаха Големия аристотелев път, за да може небето да изсипва над тях благодатта си, както щедро я изсипваше над нас.

Относно пътищата мога да кажа, че зимно време в разговорите често се споменаваха и селото Вълчедръм. Това село бе разположено по средата на пътя между Балкана и Дунава, на старовремски вълчи друм, подсказваше го и самото му име — вълчи — друм. Някога по тези места имало големи гори, през тях минавали глутниците на сивите планински вълци и си давали среща с белите карпатски вълци, идващи откъм влашките земи. Когато река Дунав замръзвала, белите вълци минавали леко по леда, за да нападнат кошарите с овце по българските земи... По този вълчи друм стопаните отглеждали своите едри кучета вълкодави, наричани каракачански кучета заради това, че са разселени по тези места от овчарите каракачани. Някога каракачаните са се движели свободно със стадата си от Бяло море до Дунава и обратно. Това са все останки от древни миграционни пътища. Такива древни останки днес може да се видят в скандинавските страни, където лапландците придружават свободно своите еленови стада. В шведските планини съм виждал преди години лапландски селища със стада елени, както и лапландска църква със стенопис с Христово разпятие. Край кръста на разпънатия Исус стои и гледа кротко северен елен, приличен на елените, които докарват с шейна по

нашите земи Дядо Мраз... Това, мисля аз, се все трохи от небесната благодат, отронени за нас.

Като пиша сега, умът ми тича непрестанно напред и назад, търсейки белези на небесната благодат по нашите земи. Без де искам, се натъквам на християнските оброци в родиния ми край, това са оброците на детството. Тези оброци показват как хората са покръствали по-личните места в землищата си. Така те са и очовечавали земята си. Оброците са обикновено по южните, припечните места. Северните места са мъртвичави и студени, по тях няма оброци, няма лозя, няма пчелини, няма овчарски кошари. Северните места са не само мъртвичави и студени, оттам минават вълчите глутници и градушките, горите там са пълни със суеверие и невежество.

Но въпреки снега, който е загуглил селото, въпреки преспите и студа, ето че се задава и Коледа, а заедно с нея из селцето плъпват и коледарите. Сред коледарите е и моя милост. Бях най-малкият в махалата, но големите момчета ме вземаха със себе си да им бъда дружина. Помня, че в ония години падаха дебели снегове и по улиците се образуваха големи преспи, толкова големи, че човек може да затъне в тях до шията. По-големите момчета вървяха най-отпред по улицата и правеха пъртина, а ние, най-малките, подтичвахме най-отзад и пригласяхме на техните коледарски благословии. Когато влизахме в някоя къща, стопаните ни посрещаха радостно, стопанката загребваше жито, хвърляше го с шепа над главите ни, ние се покланяхме и припявахме: „Да се рооди, да се пре-клооо-ни!“ Стопанката раздаваше на всички ни по едно коледно коларче и по шепа сушени плодове, когото успяваше, погалваше по главицата, ние се посбутвахме и тръгвахме да излизаме навън, благославяйки дома и стопаните по следния начин: „Ние из ижа — Бог у ижа!“ Там, където коледарите не се посрещаха добре, те си тръгваха викайки високо: „Ние из ижа — миш у ижа!“ ... Това обаче се случваше рядко, много рядко. Аз поне не помня да сме напусkali някой дом с подобна благословия. За всеки случай обаче ние я знаехме, бяхме я заучавали предварително. Но понеже навсякъде ни посрещаха добре, по лицата на стопаните личеше особена възбуда, хората се радваха, че са им дошли коледари да благословят дома им и да помолят Господа, когато си тръгнат, Господ да не остави стопаните сами, а да влезе в дома им. Не зная дали Бог

успяваше да влезе във всеки дом, но като гледах всеобщата възбуда, обхванала всичките жители на селцето, не можех и да си помисля, че Бог няма да се погрижи, ако не може сам да влезе във всеки дом, то да изпрати ангелите си в селцето, тъй че във всеки дом да усетят как ангелски крила раздвижват въздуха, как про шумяват ангелски пера и Бог дава знак, че е чул нашата молба: „Ние из ижа — Бог у ижа!“ То е колкото молба, толкова и благословия, излязла от детските уста. Каквито и грижи и каквато и работа да има Бог, той, вярвам, ще ги остави, за да обърне внимание на коледарите, и когато те излизат от някой дом, виждам как Бог отупва нозете си от снега пред прага на дома, за да прекрачи прага и да влезе при стопаните, при децата им и при домашните животни. А ние, наредени един зад друг вървим през пъртината и преспите към следващия дом... Подхлъзвам се, препъвам се и падам в снега, но се изправям бързо, като внимавам да не изтърва кравайчетата. Подушило кравайчетата, зад мен върви някое съседско куче, протяга муцуна и си отхапва от кравайчетата. Съседското куче върви подире ми дори и когато съм се изкачил по стъпалата на следващата къща, виждам през отворената врата как стопанката загребва с шепя и сее жито над главите на коледарите, те се покланят и благославят: „Да се рооо-ди, да се прек-лоони!“ Спирам се, за да се поклоня заедно с другите коледари, а през това време кучето се навежда и си отхапва голям залък от коледното кравайче. Това куче и това кравайче са се врязали дълбоко в паметта ми. Човек може така да върви до края на дните си, следван по петите от кучето! Но човекът — чуй ме, Господи — си прибра кравайчето, прогони кучето от себе си, нарече го с какви ли не груби думи, помияр го нарече, Господи, бездомно куче го нарече и като видя с каква радост се съшава с другите кучета, му завидят и се зацани да го скопи, за да го лиши от последната му кучешка радост... Не позволявай това да се случи, Господи, ти знаеш как да се намесиш и не ни отказвай Своята небесна благодат!

СВРАЧИ-КРАЧИ

Една сутрин, рано-рано, под прозорците се развикаха свраки. Прехвъркаха от дърво на дърво, изчезваха в гъстия листак, като че преследваха някого, и пак се появяваха, без да спират да крещят. Бяха много възбудени. Някои отиваха до покривите на съседните къщи, кацаха по телевизионните антени и оттам продължаваха да викат.

Вътре, в зеления лестак на дърветата, се чуваше плющене, пукане на махови пера и съскане. Свраките явно гонеха някого — бухал или котка — и викаха на помощ още свраки.

Новите свраки не закъснях. За съвсем кратко време по дърветата накацаха сума свраки, а също така и по комините на къщите. Махалата, в която живея, не е особено богата на свраки, както и самият град София, но през последните години забелязвам, че свраките започнаха да завземат част от градската територия. Подир тях в града навлязоха враните, подир враните — сойките, макар че по отношение на градската среда сойките все още се държат като международни наблюдатели, а по-минилата седмица видях ниско над града да лети ято пчелояди.

По прозорците и по балконите на жилищните сгради наизлязоха любопитни хора да видят каква е тази сврача вяр. Обадиха се и алармените системи на няколко автомобили от махалата. Не зная какви са тези алармени системи, но ми прави впечатление, че от време на време автомобилите, без да ги докосва някой, започват да вият като хиени. Правят го по всяко време на денонощието, възможно е да го правят от съклет.

Не след дълго сред зеления гъстак се появиха малки вранчета. Те махаха несръчно с крила и едва успяваха да се закрепят на някоя клонка — учеха се да хвърчат. Подир вранчетата със заканителен жест излетяха две едри врани, гонени по петите от цяла сюрня свраки. Враната е далеч по-голяма и по-силна от свраката, но при груповото нападение на свраките отстъпваше... Ето какво всъщност беше това плющене, пукане на махови пера и съскане. Освен че се отбраняваха от

непрекъснато връхлитащите ги свраки, враните трябваше да се грижат и за вранчетата си, които се олюляваха върху клоните и наблюдаваха препирнята с любопитство. По едно време дойде сойка, постоя, погледа спорещите и отиде да се окъпе в една локва. Къпеше предимно главата си, а един-два пъти натопи и тялото, без да спира да отърсва перушината си. Чистеше се от паразити.

Накрая свраките надделяха. Враните събраха вранчетата си и си заминаха, а свраките още дълго време след това продължиха да вдигат шум и да разказват на пристигналите със закъснение какво се е случило, а именно, че две неканени врани били дошли чак от майната си със своите мръсни вранчета да ги учат тъкмо тук да хвърчат, като много добре знаят, че целият район наоколо е само сврачи.

Това продължи до вечерта. С настъпването на здрача свраките утихнаха.

На сутринта, още съмнало-несъмнало, те отново вдигнаха врява, макар че никъде не се виждаха нито вчерашните врани, нито учещите се да хвърчат вранчета. За какво вдигаха тогава врявата? Изглежда, че още се вълнуваха от преживяното през вчерашния ден. Те все така прехвъркаха от дърво на дърво и си разказваха една на друга как вчера дошли две нахални врани заедно с вранчетата си и почнали да ги учат да хвърчат, след като се знае, че всичко наоколо е сврача зона. Мигар враната няма къде да учи вранчетата си да хвърчат, та тъкмо тук ги е довела да се учат? Има, разбира се, Бог се е погрижил за всички ни, но когато човек е нахален, той с нахалството си иска навсякъде да бъде. С таква нахалство враната се вреди още преди потопа, та Ной, вместо да прати някоя по-съобразителна птица да търси суша, прати враната, макар всички да знаеха, че по-подходяща птица от свраката за такава работа няма. Така, с нахалството си, враната влезе дори в Библията, а свраката никъде не влезе, нищо че бе свидетелка на изгонването на човека от рая и още тогава му изказа своето любезно съчувствие.

Тази работа продължи през целия ден. С настъпването на тъмнината свраките утихнаха, а на сутринта рано-рано се чу някаква сврака навън да подпитва: „Бе кво бе това чудо и тая врява вчера?“ Надвиквайки се една през друга, няколко свраки отговориха: „Не вчера, мила, а завчера! И не бе никакво чудо, ами две нахални врани си бяха въобразили, че могат тъкмо тук да учат вранчетата си да

хвърчат!“ По-нататък свраките разказаха всичко тъй както се бе случило, като, разбира се, леко го и поукрасиха.

На следващия и на по-следващите дни сврачата врява вече не бе така шумна, а започва да придобива епични отблясъци. С времето сигурно щеше да зазвучи съвсем епично.

Сврачите разкази и преразкази ми припомниха една игра от детските години. Това бе игра с конци, които така се преплитаха, че образуваха нещо като кръст. Според тегленето на конците фигурата можеше да се разширява и стеснява, да се удължава и скъсява. Тази игра се наричаше сврачи-крачи. Като слушах няколко дни как свраките от махалата си разказваха една на друга все тази история с враните и вранчетата, накрая открих, че те всъщност играят на старата и прастарата игра сврачи-крачи.

Същата игра, сврачи-крачи, открих, че е на въоръжение и при нас, хората. Не дай си боже нещо да се случи (а то непрекъснато се случва!) и тогава всички виждаме как първом народното събрание се залавя за събитието — водосвет, земеделски земи, депутатски имунитет, телевизия, вот на недоверие, мерцедеси. Веднага след Народното събрание настъпват вестниците с цялото си леко стрелково оръжие, както и коментарната телевизионна рубрика „Отзвук“. Не закъсняват да се включат и говорителите на държавната администрация, на парламентарните и извънпарламентарните сили, на светите синоди и на мюфтийствата. И когато сметнем, че събитието е достатъчно много брадясало, за да има нужда да го бръснем и да показваме лицето му отново на почитаемата общественост, то тъкмо тогава се задава с цялото си тежко въоръжение съботната телевизионна „Панорама“, за да забие последния гвоздей върху капака на ковчега. Но се оказва, че и този гвоздей не е последен, защото на следващия ден, в неделя, се появява радиопредаването „Неделя 150“. Там през цялото време се чува как отново се забива последния гвоздей върху ковчега на седмичното събитие.

Това също е част от играта сврачи-крачи.

Мине се — не мине не знам колко време и ето че телевизионната програма „Ку-ку“ се сеща за събитието и сяда да закове последния пирон върху капака на ковчега, нито че събитието отдавна е умряло и че от него в ковчега са останали само брадата и ноктите. На

мъртвците и на събитията ноктите и брадите продължават да растат и след смъртта.

Ето така, играейки непрекъснато на сврачи-крачи, ние ще продължим да проявяваме усърдие дотогава, докато около нас не остане нищо неосвращено. То и за това е казано: Ако ще е гарга — да е рошава!

От това по-рошаво, мисля, че не може и да бъде!

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.